

Calvinianam; nam Alboinum fuisse non doctissimum satis testantur ejusdem *male toructa epistolae*, ut merito a Bernaldo appellantur. Sat praefationis. Jam opusculorum indicem subjiciamus, et postea Bernaldum ipsum audiamus.

INDEX OPUSCULORUM BERNALDI CONSTANTIENSIS PRESBYTERI.

- I. *Tractatus De sacramentis excommunicatorum*, A juxta assertionem SS. Patrum.
 II. *Apologeticus De excommunicatione facta a Gregorio VII.*
 III. *Synodus Romana sub Gregorio VII.*
 IV. *Epistola I Bernaldi ad Alboinum de cælibatu sacerdotum.*
 V. *Responsio Alboini ad præcedentem epistolam.*
 VI. *Responsio Bernaldi ad Alboinum.*
 VII. *Secunda Bernaldi responsio ad Alboinum.*
 VIII. *Secunda responsio Alboini ad Bernaldum.*
 IX. *Tertia responsio Bernaldi ad Alboinum.*
 X. *Epistola reconciliatoria Alboini cum Bernaldo*
 XI. *Apologeticus Bernaldi pro decretis Gregorii VII, factis in Romana synodo.*
 XII. *Epistola Adalberti et Bernaldi ad Bernardum magistrum scholarum Constantiensium de sacramentis excommunicatorum.*
 XIII. *Responsio Bernardi ad præcedentem epistolam.*
 XIV. *Alia Adalberti et Bernaldi ad Bernardum epistola.*

BERNALDI PRESBYTERI

TRACTATUS DE SACRAMENTIS EXCOMMUNICATORUM

JUXTA ASSERTIONEM SANCTORUM PATRUM

Nunc primum editus ex bibliotheca admodum reverendi ac nobilis capituli ecclesiae cathedralis Ratisbonensis.

Religiosissimo sacerdoti ac prudentissimo præceptorum BERNARDO, jam ipsius regis cubiculum (960) ingresso, BERNALDUS solo nomine presbyter, non moribus, devotissimæ orationis atque servitii certitudinem.

De sacramentis excommunicatorum, unde jam dudum ante multos annos multa ad invicem scripsimus, nec tamen eo tempore aliquam certitudinem invenire potuimus, tandem quid Dei clementia parvitas nostra invenerit vobis libet intimare, vestroque examini præsentare. Non enim jam modo, ut quondam, vestri examinis censuram subire timemus sed optamus, qui olim manum nostram ferulæ vestrae in scholis multoties subduximus (961).

Sententiæ sanctorum Patrum de sacramentis quæ extra Ecclesiam catholico more fiunt diversæ reperuntur; quarum quædam eadem penitus annullare videntur, quædam autem, etsi recipi ea prohibeant, non tamen prorsus eorum confectionem denegant. Nam beatus Leo papa primus (*epist.* 75, *decr.* 2, p. c. 1, q. 1, c. 69) scribens Leoni Augusto de Alexandrino Timotheo excommunicato: *Manifestum est, inquit, per crudelissimam insanissimamque vesaniam [sævitiam] (in Alexandrina sede) omne illic cælestium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et*

B *parricidalibus manibus [impiorum] omnia se subtrahere mysteria.*

Item B. Innocentius papa (*epist.* 27) scribens omnibus episcopis de ordinationibus extra Ecclesiam, asserit dicens: *Qui honorem amisit, honorem dare non potest; nec ille aliquid accipere, quod nihil in dante remansit quod ille posset accipere.* Acquiescimus, et verum est quia quod non habuit dare non potuit. Damnationem ergo quam habuit, per pravam manus impositionem dedit. Item beatus Pelagius papa Joanni patricio scribens: *In schismate, inquit, non [consecratur, sed exsecratur episcopus.* Item S. Gregorius papa (962) primus de ordinatione Maximi Salonitani episcopi præsumptoris scribens: *Quam rem, inquit, nos nullo modo possumus dicere consecrationem, quod ab excommunicatis celebrata est. Hæc nimirum sententiæ videntur sacramenta excommunicatorum proscribere; cum per manus eorum non consecrationem, sed damnationem et execrationem administrari pronuntiant.*

Sunt autem aliæ, quæ et extra Ecclesiam sacramenta posse confici affirmant. Sicut illud B. Anastasii papæ ad Anastasium imperat. de sacramentis Acacii (*epist. unica, sub finem*): *Ideo hic (Acacius), cujus nomen dicimus reticendum, male bona ministrando, sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum scholarum magistri, postea monachi Corbeiensis.*

(960) Quia monasticum ordinem Corbeie amplexus fuerat.

(961) Bernaldus discipulus Bernardi Constantien-

(962) S. Gregorius Magn. lib. III, *epist.* 20, ubi sic

mentum, quod per illum datum est, in aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit, ei autem obsuit (963). [Quod cum ita sit. Ed. Rom.] aliquorum in tantum se extendit curiosa suspicio, ut imaginentur, prolato a papa Felice iudicio, postea ineffaciter in sacramentis quæ Acaicius usurpavit, egisse; ac proinde [perinde, sic Rom. Ed.] eos metuere qui vel in consecrationibus; vel in baptisate mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia divina videantur, meminerint, in hanc partem quoque [hac quoque parte. Ed. Rom.] similiter tractatum prævalere superiorem, quia non sine usurpatione sacerdotii adjudicatus hoc egit; in quo virtutem suam obtinentibus mysteriis, in hoc quoque aliis, rea sibi persona non nocuit. Nam ad illum pertinet [pertinuit. Ed. Rom.] quod tuba Davidica canitur; verumtamen Deus conquassabit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in deliciis [ed. Rom. delictis.] suis (Psal. LXVII.) Nam superbia semper sibi, non aliis facit ruinam; quod universa Scripturarum testatur auctoritas. Sicut etiam per Spiritum sanctum dicitur in propheta: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbum (Psal. c). Unde cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit condemnatus, in ipsius verticem superbiæ tumor inscriptus est; quia non populus, qui in ministeriis [mysteriis Ed. Rom.] donum ipsius sitiebat, exclusus est: sed anima sola illa, quæ peccaverat, justo iudicio propriæ culpæ erat obnoxia.

Item beatus Augustinus Vincentio Donatistæ scribens: Ecclesiæ, inquit, sunt omnia sacramenta Dominica; quæ sic habetis et datis, quomodo habebantur et dabantur etiam antequam inde exiretis. Non tamen ideo non habetis quod non estis ibi unde sunt quæ habetis. Et post pauca: Nobiscum estis in symbolo, in baptismo, in cæteris sacramentis: in spiritu autem unitatis et vinculo pacis, in ipsa denique catholica Ecclesia nobiscum non estis.

Sed hæ sententiæ, etsi diversæ, a veritate tamen deviare nusquam probantur, si competenter intelligantur, videlicet si superiores sententiæ ad effectum baptismi referantur, qui nusquam esse posse extra Ecclesiam veraciter asseritur, et inferiores ad veritatem sacramentorum referantur, quæ eadem integritate et bonis et malis adesse creduntur, ac si uno ore ipsi sancti Patres nobis communiter dicerent: extra Ecclesiam nec sunt nec fiunt sacramenta effective, id est cum salute animæ; attamen eadem inutiliter, imo perniciose, et esse et fieri non denegamus. Si enim ea extra Ecclesiam esse vel fieri penitus denegarent, nullatenus eadem in reconciliatis rata haberent. Nam prædictus papa Leo clericos hæreticorum cum ordine recipi concessit, qui tamen omnia sacramenta manibus damnatorum subtracta superius asseruit. Item B. Innocentius, qui ordinationem hæreticorum non nisi damnationem esse prædixit, ordinationes Novatianorum cum

verba præsentantur: Quam rem nos consecrationem dicere nullo modo possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata.

A Nicænis Patribus ratam esse probavit, cum eum non reordinandum esse iudicavit, sed acceptum ordinem administrare permetteret. Item Nicænum concilium clericos Novatianorum cum ordinæ recepit. Itidem Africanum concilium de clericis Donatistarum fecit, videlicet ut reconciliati ordinem utiliter administrarent, quem extra Ecclesiam sine effectu, hoc est sine salute animæ, imo perniciose percepissent. Hinc B. Augustinus scribens ad Bonifacium de clericis Donatistarum conversis: Sint, inquit, in Ecclesia clerici, sint episcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hostiliter. Omnes sane ejusmodi sententias, quæ consecrationem foris factam in tantum damnant ut eam non nisi damnationem sive execrationem et maledictionem dicant, non ad ipsa sacramenta, sed ad effectum eorum congrue referimus, ne eadem sacramenta exsufflare videamur, quæ sancti Patres in inconvertis integra esse docuerunt, cum conversos non reordinarent, sed foris acceptum ordinem administrare permetterent.

B Illud quoque (964) quod B. Pelagius papa scribens illustribus viris, Viatori et Pancratio, dicit: Corpus Domini non esse, quod schismaticus conficit, ita congrue intelligitur, ut ipsi non sit corpus Domini effective; sicut e contrario in missa oratur a sacerdote, ut fiat nobis corpus Domini; videlicet ad salutem animæ. Hinc et sanctus Gregorius in Dial. libro IV (cap. 59): Tunc, inquit, vere pro nobis hostia Deo erit, cum nos ipsos hostiam fecerimus. Est quidem etiam peccatoribus et indigne sumentibus vera Christi caro, verusque sanguis; sed essentia, non salubri efficientia. De effectu, inquam, sacramenti, non de ipso sacramento illud dictum competenter interpretamur, ne beato Augustino contradicere videamur. Qui Eleusio et felici grammatico scribens, etiam Donatistas et in dissensione et in schismate sacrificare testatur. Idem ad Bonifacium: Hæretici, inquit, non quærunt Spiritum sanctum nisi in Christi corpore, cujus habent foris sacramentum, sed rem ipsam non tenent intus, cujus illud est sacramentum, et ideo sibi iudicium manducant et bibunt; unus enim panis sacramentum est unitatis.

D Hujusmodi distinctionem inter sacramentum et ejus effectum cum quidam ex antiquis Patribus minus attenderent, ad hoc devenerunt ut et baptismum in hæresi susceptum nihil esse putarent, beato Augustino attestante in lib. VI contra Donatistas (cap. 4): Nec ob aliud, inquit, visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus Christi, inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat, non esse posse apud hæreticos vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum ab effectu vel usu sacramenti; et, quia ejus effectus atque usus in liberatione a peccatis et cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur: sed considerato eo

(963) Verba ei autem obsuit supplevit editio Romana.

(964) Non exstat in edit. Rom.

quod et reprobi in Ecclesia sine effectu sacramenta habent, et tamen habent, itidem et ab his qui extra Ecclesiam sunt eadem perniciose haberi, et tamen haberi pastores ecclesiastici censuerunt. Unde idem doctor in tertio libro contra Donatistas (cap. xix) : *Hæretici habent [tenent] sacramenta et Scripturas ad speciem, non ad salutem.* Item in quarto (cap. xii) : *Nec foris, sicut nec intus quisquam qui ex parte diaboli est, potest vel in se vel in quodam maculare sacramentum, quod Christi est.* Item in quinto (cap. xix) : *Deus adest sacramentis et verbis suis, per qualeslibet administrantur; et sacramenta Dei ubique recta sunt; et mali homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt, id est, intus et foris.*

Item ad quemdam Festum (epist. 167 ad Festum) : *Neque inquit, sacramenta eorum (Hæreticorum) nobis inimica sunt, quæ cum illis nobis sunt communia, quia non humana sunt sed divina. Proprius eorum error auferendus est, quem male imbibuerunt; non sacramenta, quæ similiter acceperunt; quæ ad penam suam portant et habent, quanto indignius habent, sed tamen habent.*

Item in expositione super Epistolam S. Joannis (epist. Joan. tractatu vii) : *Habere, inquit, baptismum et malus potest; habere prophetiam, et malus esse potest. Invenimus Saullem regem habuisse prophetiam, qui persequabatur sanctum David; et impletus est spiritu prophetiæ, et prophetare cœpit. Accipere sacramentum corporis et sanguinis Domini et malus potest. Nam de talibus dictum est : Qui manducal et bibit indigne (I Cor. xi). Habere nomen Christi, et malus esse potest, id est, Christianus vocari et malus esse potest. De quibus dictum est : Polluebant nomen Dei sui (Ezech. xxxvi). Ergo habere sacramenta ista omnia, et malus esse potest; habere autem charitatem, et malus esse non potest. Item ad Emeritum hæreticum [Donatistam] (epist. 164 sub finem) : *Vos, inquit, mutamini ex ea parte, qua dissensistis; quamvis sacramenta, quæ habebatis, cum eadem sint in omnibus, sancta sint. Quapropter vos mutari volumus a perversitate, id est, ut denuo recedatur vestra præcisio. Nam sacramenta, quæ non mutastis sicut habetis, approbantur a nobis, ne forte, cum vestram pravitate corrigere volumus, illis mysteriis Christi, quæ in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus injuriam. Idem in lib. 1 contra Donatistas (cap. xiiii) : Sic et illa (sacramenta) quæ schismatici et hæretici, si non aliter habent nec aliter agunt quam veru Ecclesia, cum ad nos veniunt, non emendamus, sed approbamus.**

Ex his ergo sententiis evidentissime declaratur etiam extra Ecclesiam esse Dei sacramenta, cum in conversis non iterentur, sed potius rata esse judicentur. Eadem autem ratio et de ordinatione et de baptismo foris accepto tenenda est. Nam, juxta Augustinum, nulli sacramento injuria facienda est. Si discedit a malis, utrumque discedit; si permanet

(965) Wido, seu Guido Aretinus, qui scripsit libros de musica. Vide Baron., tom. II, ann. 1022.

A in malis, utrumque permanet; aut enim conversus administrat quod administravit, si hoc utilitas Ecclesiæ exegerit; aut, si non administrat manus tamen eæ inter laicos non imponitur, eo quod sacramentum ordinationis obtineat.

Quia igitur tam egregii doctoris assertioni et nos absque scrupulo acquiescere debemus, quem et Romani pontifices, juxta attestationem sancti Cælestini papæ, inter magistros, dum adhuc viveret, habuere, cujus et opuscula post mortem ejus pro authenticis recipienda synodali judicio decrevere; quapropter illud scriptum musici Widonis (965), quod sub nomine Paschalis papæ honorastis, non in tantum attendere debemus ut contra assertionem præfati doctoris sacramenta ab hæreticis usurpata temere exsufflemus. Scribit enim satis improvide de annullandis Simoniacorum sacramentis, cum piæ memoriæ Petrus Damiani cardinalis Ostiensis episcopus, religione et eruditione nominatissimus, et in hujusmodi causis sagacissimus, non minus per Simoniacos quam per alios hæreticos sacramenta decurrere probaverit in libro suo, quem *Gratissimum* cognominavit. Sancta quoque Romana Ecclesia nonnihil eos sacramentorum habere demonstravit, cum in tempore Nicolai papæ gratis ordinatos a Simoniacis in acceptis ordinibus permanere concesserit. Quod autem Simoniaci sacramenta habere dicuntur, non ad honorem eorum, sed ad contumeliam est referendum, cum tanto magis sacrilegi deputentur, quanto sanctius est quod contra fas et jus usurpare non verentur. Eo usque tantum humanam pravitate insequi debemus, ne, juxta Augustinum, divinis mysteriis sacrilegam faciamus injuriam, quæ pravitate hominum nullo modo depravari potuerunt.

Sed et sacramenta neophytorum proscribere non audemus, quorum ordinationes sancti Patres ratas esse censuerunt, cum eos acceptum ordinem administrare permetterent. Hinc beatus Leo papa primus, (epist. lxxxvii) scribens ad episcopos Mauritanicæ, eos qui ex laicis ordinati sunt, in ordine concessit permanere. Item S: Ambrosius in ordine quem neophytus utpote in octava die post baptismum accepit, [f. si] usque ad finem vitæ Deo digne divina sacramenta ministravit (PAULINUS, *Vin ita S. Ambrosii*). Hoc utique nec ipse sanctus Ambrosius faceret, nec alibi sancti Patres fieri permetterent, si neophytis sacramentum ordinationis penitus defuisse crederent. Horum autem auctoritati illa exempla de annullatione hujusmodi sacramentorum anteponeere non possumus, quæ non de antiquis sed recentioribus mutastis temporibus: in quibus, inquam, temporibus, multa contra fas et jus usurpata reperiuntur, quæ magis respuenda quam in exemplum ducenda videntur. Ipse etiam Romanus Pontificalis (966), unde illa exempla protulistis, sæpenumero non ita facienda quam facta historica simplicitate præscribit; nec solum legitimas institutiones, sed et nonnullo-

(966) Liber historicus,

rum inconsideratas usurpationes referre consuevit. A pare non veretur. Nempe tolerabilius peccaret si de altari corpus suum communi pane resciceret, quam animam suam damnatoria communione interficeret. Nam, juxta Apostolum: *Qui (Eucharistiam) indigno sumit, judicium sibi manducat et bibit (1 Cor. xi)*. Indigne autem sumit qui nondum criminibus poenitendo se purgavit, quem nec canonica severitas ad poenitendum excitare potuit. In ordinationibus quoque quilibet damnatus minus delinqueret si nihil daret, quam per sacramentum ordinationis ordinato suam damnationem irrogaret. Et mirum in modum, dum eam alii irrogat, penitus sibi ipsam non diminuit, sed multiplicat. Nequaquam igitur damnati de perniciosa usurpatione sacramentorum applaudant sibi, cum tanto irreparabilis seipsum condemnant, quanto sanctiora sunt quæ dare vel accipere contra fas et jus sacrilego præsumunt.

Quod autem illi qui ordinati sunt neophyti sacramentum ordinationis non minus habeant quam hæretici, superius sanctissimi Patres Leo papa et Ambrosius, alter decreto, alter exemplo nos apertissime docuerunt. Quicumque igitur ordinatos neophytos iterum ordinandos censuerit, procul dubio contra sanctos Patres facit. Eodem modo et illa reordinatio reprobat, quam Alefredus Hildesheimensis episcopus fecit in his quos Ebo Remensis episcopus, sed damnatus, ordinavit. Nam, juxta Augustinum (*De bono conjugali, cap. 24*), *si quis episcopus [si quisquam ordinatus] pro aliqua culpa ab officio removeatur, sacramento semel imposito non carebit, quod [quamvis ad judicium permanente] damnabiliter nihilominus dare quam habere poterit*. Sic et Acacius depositus, de quo supra retulimus, multos ordinavit, quos tamen beatus Anastasius papa (*epistola unica*) integrum ordinationis sacramentum ab eo percepisse, et ob hoc non reordinandos esse judicavit. Nullus autem damnatus vel excommunicatus sibi de consecratione sacramentorum applaudat: imo in hoc cumulum suæ damnationis agnoscat, cum tanto sceleratior et ob hoc sibi tanto perniciosior existat, quanto sanctius reputat quod sacrilego ausu usur-

Hinc sanctus Gregorius papa I (967) in *Regesto suo (cap. vel can. 249)* partis secundæ, damnatam sacerdotem pristini officii usurpatorem perpetua excommunicatione damnat, ut vix ei viaticum in fine vitæ concedat. Hinc sancti Patres in Antiocheno concilio (*cap. vel can. 4*) cuilibet damnato, si aliquid de sacro ministerio attingeret, omnem spem restitutionis, vel locum satisfactionis penitus denegaverunt; omnesque ei infra damnationem communicantes sub excommunicatione damnaverunt. Si ergo pro usurpatione sacri ministerii tam acriter damnantur qui solo officio privantur, quanto magis illi qui, officio et communione privati, talia præsumpserunt indigni.

Caveant quoque et ipsi Catholici ne aliquando sacramenta a damnatis percipiant, ne se sub excommunicationem sanctorum Patrum ponant. Præcipue autem de sacramentis excommunicatorum caveant, quod per hæc, juxta attestationem sanctorum Patrum, non salutem, sed damnationem et execrationem quilibet participantes accipiunt, quibus non dico in sacramentis, sed si in oculo communicaverint, canonicam excommunicationem subterfugere non poterunt.

EJUSDEM BERNALDI

CONSTANTIENSIS PRESBYTERI

APOLOGETICUS

SUPER

EXCOMMUNICATIONEM GREGORII VII.

Sententiam excommunicationis, quam dominus Dulgavit, nonnulli sacrilega temeritate quasi irriposter Gregorius papa VII apostolica auctoritate protam judicare præsumunt, seque in hoc, juxta attestatam (937) Lib. iv, epist. v, ad Gregorium Venantium episcopum Lunensem. Vide etiam d. 50 c. 10 Aod: 116.